

## KDYŽ PROVÁZEJÍCÍ UČITELÉ PROVÁZEJÍ KOUSEK CESTY „VŠECHNY“

### WHEN MENTOR TEACHERS MENTOR “EVERYONE” ON THE WAY

Klára Uličná<sup>1</sup>

Katedra anglického jazyka a literatury, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

#### Abstrakt

Příspěvek je věnován tematicce relativně nově etablované pozice tzv. provázejících učitelů (dále PU). Ve školním/akademickém roce 2023/2024 bylo do pokusného ověřování této pozice ve spolupráci s fakultami vzdělávajícími učitele zapojeno téměř 900 PU z více než 300 škol. Pokud proběhnou úpravy legislativy, měl by být systém podpory PU ustaven v plném režimu od roku 2026. Je tudíž žádoucí i na tzv. mikroúrovni jednotlivých pracovišť vyhodnocovat možnosti a přínosy různých forem spolupráce s PU, a to zejména perspektivou jejich přínosu pro profesní zrání studentů učitelství. Prostřednictvím ohniskové skupiny a dotazníkových šetření se studenty učitelství AJ odhalíme jejich subjektivní vnímání spolupráce s PU ve specifické roli – v roli poskytovatelů zpětné vazby v rámci reflektivních seminářů k souvislé oborově didaktické praxi.

**Klíčová slova:** *přípravné vzdělávání učitelů, oborově didaktické souvislé praxe, provázející učitelé, reflektivní rozhovory*

#### Abstract

The paper focuses on the relatively newly established position of the so-called “mentor teachers” (MTs). In the school/academic year 2023/2024, nearly 900 MTs from more than 300 schools were involved in a pilot evaluation of this position in collaboration with teacher education faculties. If the legislation is amended, the support system for MTs should be in full implementation by 2026. It is therefore desirable to evaluate the opportunities and benefits of different forms of cooperation with MTs, also at the micro level of individual departments, especially from the perspective of their contribution to the professional growth of student teachers. Through focus groups and questionnaire surveys with EL student teachers, we aim to reveal their subjective perceptions of collaborating

with MTs in a specific role – that of providing feedback in reflective seminars of continuous subject-specific teaching practice.

**Keywords:** *pre-service teacher education, subject-specific continuous teaching practice, mentor teachers, reflective interviews*

## 1 ÚVOD

V lednu roku 2024 byla novelizací zákona o pedagogických pracovnících zakotvena pozice tzv. provázejícího učitele. V současnosti dochází k pokusnému ověřování Systému podpory PU (2023–2025). Přínosy této pozice jsou deklarovány mnohověstnatě. Jednak pro PU samotné, kteří jsou podporováni tzv. vstupním a následně průběžným vzděláváním, potažmo pak pro školy, kde tito PU působí. Zejména pak ale pro fakulty vzdělávající učitele a jejich studenty, kterým by se díky PU mělo dostávat kvalitní podpory (nejen) v průběhu pedagogicko-psychologických a oborově didaktických praxí. Cílem tohoto příspěvku je přispět k vyhodnocování role PU perspektivou studentů.

## 2 TEORIE

Jedním z trvalých dilemat vzdělávání učitelů je, jak integrovat na teorii založené znalosti tradičně vyučované na univerzitách, se znalostmi založenými na zkušenostech tradičně situovaných v praxi učitelů a realitě tříd a škol (Darling Hammond, 2006). Studenti bývají vybaveni relevantní teorií, současně však pociťují nejistotu aplikovat ji v konkrétních výukových situacích či při reflexi výuky. Jedná se o běžnou fázi profesního zrání učitelů, kterou lze funkčně překlenovat mimo jiné dobře vedenou a reflektovanou praxí, která by měla být studenty vnímána pozitivně. Hlavními předpoklady efektivního vedení praxí je učitelova pozorovací schopnost (resp. profesní vidění, viz Uličná, 2023) a dovednost vést se studenty tzv. pomáhající (reflektivní) rozhovory (Lazarová & Pol, 1999, s. 60). V reflektivních rozhovorech zahrnuté typy intervencí (viz např. Švec, 2000) bývají obvykle uplatňovány jako zpětná vazba na výuku v průběhu praxí, nicméně existují i jiné cesty, např. reflektivní rozhovory vedené s odstupem nad videozáznamy výuky.

### 3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem výzkumu je odhalit subjektivní vnímání různých typů poskytované zpětné vazby studenty v průběhu reflektivních seminářů k předmětu Souvislá oborová praxe. Naším zájmem je komparace (a) praxe, v níž studenti obdrží zpětnou vazbu ze tří zdrojů: od mentorů a univerzitních pedagogů v průběhu praxe a od oborového didaktika po praxi na videozáznam jedné výukové jednotky a kompletní reflektivní portfolio, a (b) praxe, v níž studenti obdrží zpětnou vazbu ze zdrojů čtyř: mentorů a univerzitních pedagogů v průběhu praxe, po praxi pak od oborového didaktika na kompletní reflektivní portfolio a od PU na videozáznam výuky. Potenciální rozdíly zachycuje dotazníkové šetření zaměřené na vnímané přínosy jednotlivých intervencí a jejich zdůvodnění ve dvou na sebe navazujících ročnících NMgr. studia učitelství AJ. Realizována je rovněž polostrukturovaná ohnisková skupina se studenty, kteří vedli své reflektivní rozhovory s PU. Cílem je odhalit hlubší povahu rozhovorů vedených mezi studenty a PU. Data jsou analyzována pomocí otevřeného kódování.

### 4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Vzhledem k povaze výzkumného záměru jsou v této fázi k dispozici pouze částečné výsledky. V LS 2024 bylo zapojení PU zcela standardní, a to vždy vedení jedné dvojice studentů na souvislých oborově didaktických praxích. S myšlenkou zapojovat v budoucnu PU do práce se studenty intenzivněji, bylo v LS 2024 pilotně ověřeno i přizvání těchto PU do reflektivních rozhovorů vedených se studenty s odstupem po praxi nad videonahrávkou výuky a její písemnou reflexí. Výsledky pilotáže s vybranými studenty přinesly nad očekávání pozitivní hodnocení této zkušenosti. Oceňovali právě schopnost PU všimát si aspektů výuky, které mnohdy během praxe zůstaly při reflexích s mentory nepovšimnuty, ale i dovednost PU vést reflektivní rozhovor v kriticko-přátelském duchu. Dále studenti kladně vnímali řadu praktických tipů a navrhovaných alterací, ale i prostor pro kladení otázek. V LS 2025 pak byli PU zapojeni do této formy spolupráce se všemi studenty. Subjektivní vnímání reflektivních rozhovorů vedených nad videozáznamy výuky v LS 2024 (40 studentů) oborovým didaktikem a v LS 2025 (48 studentů) PU bylo a bude zachyceno dotazníkovým šetřením.

## 5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Vzhledem k povaze učitelské profese, potažmo i přípravy na ni (např. Kansanen, 2011; Kelly, 2011), je rozvoj schopnosti studentů systematicky vyhodnocovat vlastní výkon jedním z hlavních cílů, který si jako vzdělavatelé učitelů kládeme. Stěžejní je v tomto smyslu role praxí, která spočívá zejména v propojování teorie a praxe a v rozvoji reflektivní kompetence studentů. Pro kvalitní reflexi a její význam pro profesní zrání je role teorie neodmyslitelná. Je to tzv. reflexe o akci, která umožňuje stavět explicitně na profesní znalostní základně a rozvíjet tak další porozumění praxi i testovat a dále rozvíjet vlastní znalostní základnu (Thompson & Pascal, 2012). Přínosy praxe nespočívají v jejím rozsahu, ukázkách kvality atp., spočívají především v kvalitě reflexe, resp. v roli mentorů, kteří umí se studenty pracovat a vést s nimi reflektivní rozhovory, které je směřují k hlubšímu přemýšlení. To není schopnost vrozená, nicméně PU touto dovedností disponují a cíleně ji v sobě rozvíjejí. Pohled studentů na jednu možnou roli PU bude pro nás přínosem.

## PODĚKOVÁNÍ

Výzkum byl na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy podpořen projektem *Cooperatio – Subject Specific Education Research*.

## 6 LITERATURA

- Darling Hammond, L. (2006). Constructing 21st century teacher education. *Journal of Teacher Education*, 57(3), 300–314.
- Kansanen, P. (2011). Selected theses for a sustainable teacher education programme. *Orbis scholæ*, 5(2), 51–65.
- Kelly, M. (2011). Second language teacher education. In J. Jackson (Ed.), *The Routledge handbook of language and intercultural communication* (s. 409–421). Routledge.
- Lazarová, B., & Pol, M. (1999). *Spolupráce učitelů – podmínka rozvoje školy*. Agentura Strom.
- Švec, V. (ed.). (2000). *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Paido.

- Thompson, N., & Pascal, J. (2012). Developing critically reflective practice. *Reflective Practice*, 13(2), 311–325.
- Uličná, K. (2023). *Od praxe k teorii ve vzdělávání učitelů: Rozvoj profesního vidění a didaktické znalosti obsahu v rámci videoklubů*. Karolinum.